

Moeten de lonen omhoog?

De AOW is niet langer onaantastbaar, de koopkrachtplaatjes zijn niet meer heilig en het afscheid van de overlegeconomie lijkt ingezet (zie ook Wolfson in deze ESB). In deze benarde tijden resten de Nederlandse beleidsmakers nog slechts twee zekerheden: de vaste koppeling van de gulden aan de Duitse mark en onverminderde voortzetting van het beleid gericht op loonmatiging. Na eerdere speldeprikken van Bomhoff, Van Schaik en Van Wijnbergen heeft A.H. Kleinknecht nu de loonmatiging frontaal onder vuur genomen. Zijn stelling is dat de Nederlandse economie beter af is met reële loonsverhogingen van ergens tussen de 3 en 6% per jaar dan met het huidige loonmatigingsbeleid¹. Misschien niet op korte termijn, maar dan toch zeker op lange termijn.

Kleinknecht erkent dat een jaarlijkse reële loonsverhoging van 4, 5 of 6% zal leiden tot het faillissement van de minst winstgevende bedrijven. Maar hij vindt dat niet erg omdat dat toch de minst innovatieve bedrijven zijn. Door het verdwijnen van deze 'kneusjes' komt er, aldus Kleinknecht, ruimte (markt-aandeel) vrij voor meer innovatieve bedrijven die de hogere lonen wel kunnen betalen. Dat zijn de bedrijven waar een hoogontwikkelde economie het van moet hebben. Uit empirisch onderzoek van onder anderen Kleinknecht zelf blijkt dat bedrijven die veel aan produktgerichte R&D doen, het meest exporteren, de snelste groei van de werkgelegenheid realiseren, de meeste hoogopgeleiden in dienst hebben, de hoogste lonen betalen en ook het meest winstgevend zijn. Loonsverhogingen leiden dus tot een kwalitatief hoogwaardiger bedrijfsleven. Zij bevorderen het proces van 'creatieve vernietiging', dat volgens Schumpeter de bron is van vernieuwing in de markteconomie.

Heel sociaal-economisch Nederland is over Kleinknecht heengevallen. Het grootste probleem van de Nederlandse economie is de omvangrijke werkloosheid, vooral aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Hogere loonkosten verergeren dat probleem. Kleinknecht koopt de gewenste economische vernieuwing met een toename van de werkloosheid. Door de algemene loonstijging en de daaruit voortvloeiende werkloosheid zullen de arbeidskosten stijgen, de winsten dalen en de investeringen afnemen. Dat vertraagt de vernieuwing van productieprocessen in het bedrijfsleven en schaadt dus het concurrentievermogen van de economie. De daling van de winsten kan zelfs ten koste gaan van de investeringen in R&D, dus de produktvernieuwing waar het Kleinknecht om begonnen was. Het door Kleinknecht gepropageerde beleid blijft dan zich zelf in de staart. Op lange termijn echter zou volgens Kleinknecht de verdringing van niet-door wel-innovatieve bedrijven gunstige economische effecten kunnen sorteren. Of dit werkelijk zo is, valt nog te bezien. Waarschijnlijk overtreft het verlies van banen in arbeidsintensieve, weinig innovatieve sectoren de werkgelegenheidswinst in de hoogproductieve sectoren.

Kleinknechts oplossing dreigt dus het paard achter de wagen te spannen. Dat neemt niet weg dat hij een wezenlijk probleem bij de kop heeft. Al vaker is gewezen op de kwetsbare positie van belangrijke delen van de Nederlandse industrie². Het Nederlandse exportpakket bevat relatief veel laagwaardige producten die zeer gevoelig zijn voor internationale concurrentie. Dat strookt niet met ons comparatieve voordeel van een hoog opgeleide beroepsbevolking en een goede kennis- en technologische infrastructuur. Het biedt op den duur ook weinig perspectief in de concurrentie met lage-lonenlanden. Om het Nederlandse exportpakket op te waarderen, moeten bedrijven meer doen aan onderzoek en produktontwikkeling. Uit verschillende indicatoren blijkt echter dat de investeringen in bedrijfs-R&D in Nederland juist steeds meer achterblijven bij die in landen als de VS, Japan, Duitsland, Zweden en Zwitserland. We dreigen de aansluiting met de technologische koplopers te missen.

Het is duidelijk dat een generiek loonmatigingsbeleid hiervoor geen oplossing biedt. Maar de generieke loonsverhogingen die Kleinknecht voorstelt, doen dat evenmin. In de Schumpeteriaanse visie vloeit innovatie direct voort uit de aard van het mededingingsproces. Dat is er immers op gericht de concurrent uit te schakelen door hem op een kennis-, technologische of andersoortige achterstand te zetten. De noodzaak tot innoveren is het sterkst als markten onbelemmerd werken. Daarbij past een scherp mededingingsbeleid op goederen- en dienstenmarkten. Maar ook de arbeidsmarkt moet zo goed mogelijk functioneren om schaars talent daar in te zetten waar een concurrentievoorsprong kan worden behaald. Als er een tekort is aan hooggeschoolde R&D-werkers, laat hen dan meer verdienen. De keerzijde is dat bij een overschot aan ongeschoolden, de lonen voor ongeschoolde arbeid moeten dalen. Kleinknechts pleidooi om alle lonen op te schreeven en de hogere lonen via algemeen verbindend verklaarde cao's dwingend op te leggen aan het hele bedrijfsleven, is evenzeer in strijd met de vrije marktwerking als alle lonen kunstmatig laag te houden.

Kleinknecht presenteert de verkeerde oplossing voor een juist probleem. Het gevaar is dat in alle beroering die over zijn 'oplossing' is ontstaan, de eigenlijke boodschap verloren dreigt te gaan. Die is dat de Nederlandse economie technologisch achterop dreigt te raken. Net als de omvangrijke werkloosheid nu, kan ons dat op den duur welvaart en werkgelegenheid kosten.

L. van der Geest

1. A.H. Kleinknecht, Heeft Nederland een loongolf nodig?, oratie, Vrije Universiteit Amsterdam, te verschijnen in *Tijdschrift voor Politieke Economie*, oktober 1994.

2. Zie onder meer CPB, *Nederland in drievoud*, SDU, 's-Gravenhage, 1992.